

ZÁKLADNÍ INFORMACE

Kaceřov, Kralovice – šlechta a její význam v Čechách v 16. a v první čtvrtině 17. století na příkladu Gryspeků, stavebníků zámku v Kaceřově a kostela v Kralovicích (zde i rodová hrobka).

I. VARIANTA VÝLETU

JEDNOTLIVÁ ZASTAVENÍ:

zámek Kaceřov, kostel sv. Petra a Pavla v Kralovicích, Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, hospodářský dvůr Sechutice

ČASOVÁ NÁROČNOST (POUZE TRASA VOZEM):

40 min.

ČASOVÁ NÁROČNOST (TRASA, VÝKLAD, PRÁCE S PL):

5 hod.

DÉLKA TRASY VÝLETU:

26,5 km

TRASA VÝLETU (NUTNÉ ABSOLVOVAT MOTOROVÝM VOZIDLEM):

zámek Kaceřov, Kralovice náměstí (18,5 km, 25 min.), **Mariánský Týnec** (2,5 km, 5 min.), **hospodářský dvůr Sechutice** (5,5 km, 10 min.)

DOPRAVA:

vlastní doprava

II. VARIANTA VÝLETU

JEDNOTLIVÁ ZASTAVENÍ:

zámek Kaceřov, kostel sv. Petra a Pavla v Kralovicích, Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, hospodářský dvůr Sechutice

ČASOVÁ NÁROČNOST (POUZE TRASA NA KOLE):

4 hod. 5 min.

ČASOVÁ NÁROČNOST (TRASA, VÝKLAD, PRÁCE S PL):

8 hod. 30 min.

DÉLKA TRASY VÝLETU:

46 km

TRASA VÝLETU (CYKLOVÝLET):

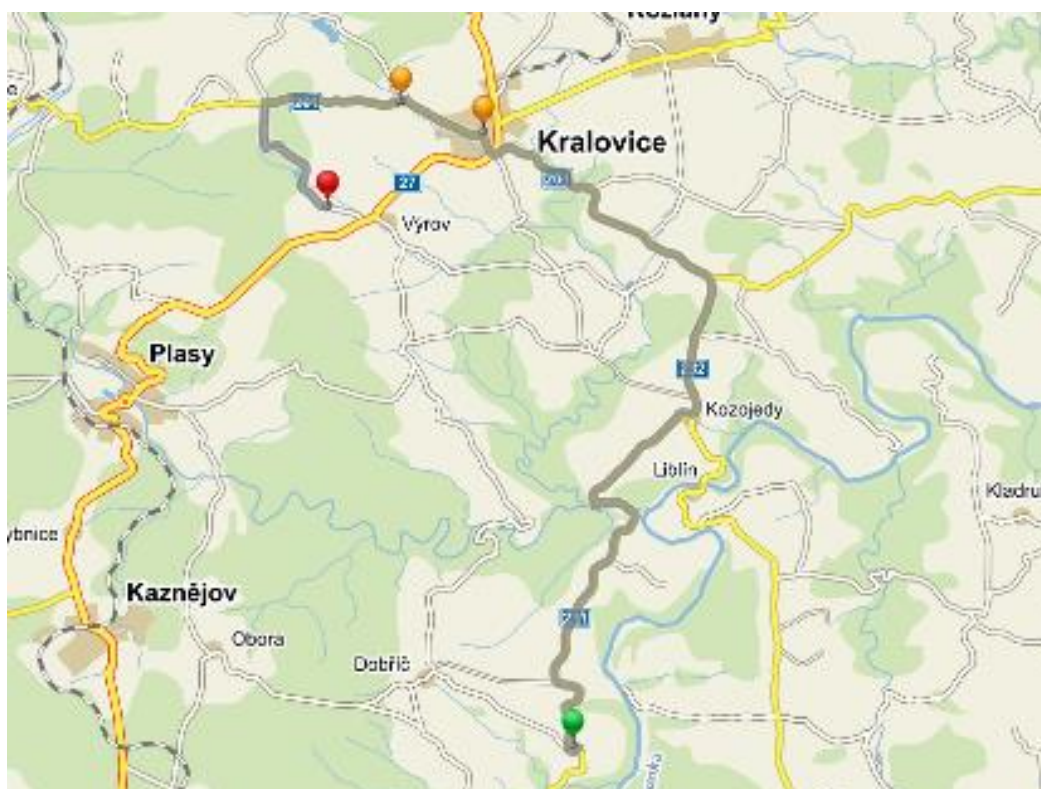
žel. zastávka Třemožná u Plzně, zámek Kaceřov (14 km, 1 hod. 15 min.), **kostel sv. Petra a Pavla v Kralovicích** (17,5 km, 1 hod. 35 min.), **Mariánský Týnec** (1,5 km, 10 min.), **hospodářský dvůr Sechutice** (4,5 km, 25 min.), **žel. zastávka Mladotice** (8,5 km, 40 min.)

DOPRAVA DO TŘEMOŽNÉ U PLZNĚ A Z MLADOTIC:

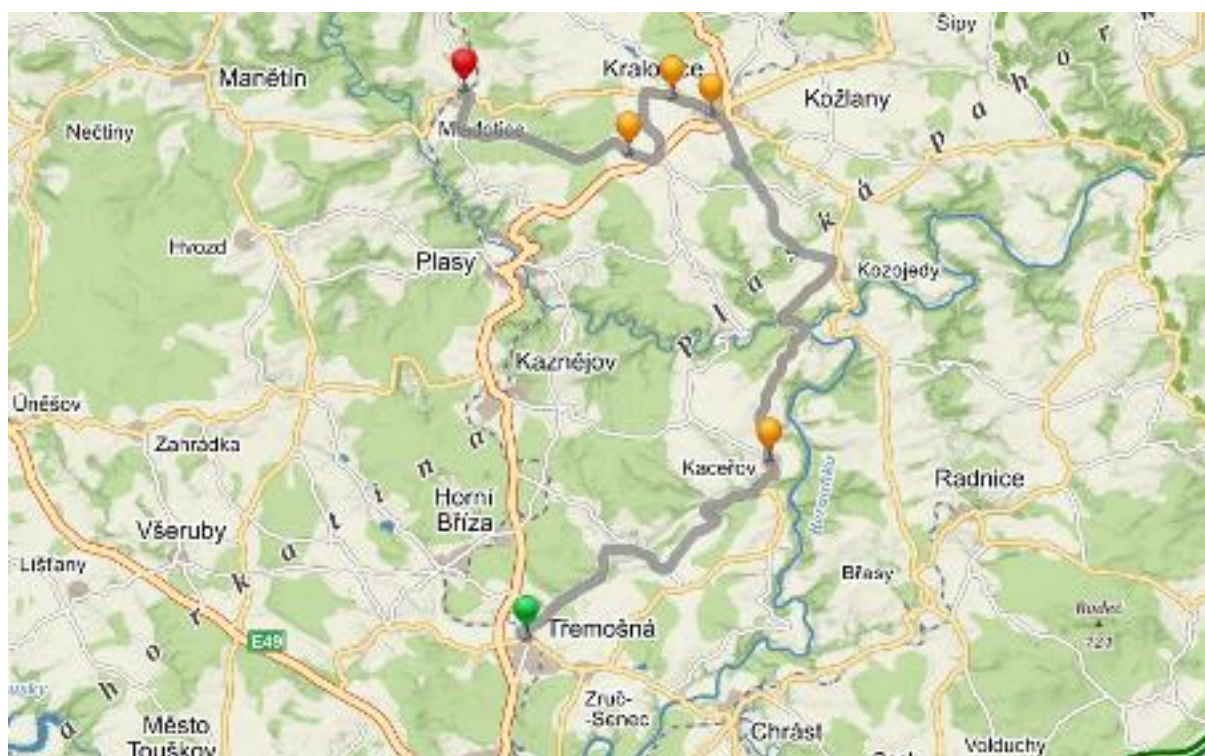
vlak – ČD, trať č. 160 (zastávky: Třemožná u Plzně, Mladotice)

MAPA II. VARIANTY VÝLETU:

MAPA II. VARIANTY VÝLETU:

FLORIÁN GRYSPEK Z GRYPSPACHU (1504–1588)

Přední velmož renesančního období, který se pohyboval v prostředí panovnického dvora, a zároveň úspěšný hospodář, zakladatel a budovatel rodové majetkové základny na severním Plzeňsku. Pocházel ze starého bavorského šlechtického rodu, ale jeho rodištěm byl tyrolský Innsbruck. Po univerzitních studiích na pařížské Sorbonně vstoupil v roce 1532 do služeb krále Ferdinanda I., stal se jeho sekretářem a po celý život zůstal oddaným stoupencem Habsburků a také věrným katolíkem. Postupně vykonával úřad komorního rady a sekretáře české královské komory, což byl úřad na způsob dnešního ministerstva financí. V roce 1538 byl přijat do české stavovské obce. V západních Čechách zakoupil velkostatek Kaceřov s městečkem Kralovice a v následujících letech ho proměnil v renesanční centrum rozsáhlého panství. Další pozemkový majetek zakoupil ve středních Čechách (Nelahozeves a Rožmitál), na Plzeňsku poté získal ještě panství Nečtiny a Mirošov. Je považován za jednoho z prvních stavebníků v Čechách, na jehož panstvích vznikaly stavby ovlivněné italskou renesancí. Zemřel v roce 1588 jako jeden z nejbohatších českých šlechticů a byl pohřben v rodové hrobce v kostele sv. Petra a Pavla v Kralovicích, renesančně přestavěném několik let před Gryspekovou smrtí. Dodnes jej zde připomíná malovaný epitaf. Jeho potomci se jazykově počestili, přestoupili k protestantismu. Nástrojem potrestání protestantských stavů za účast na protihabsburském odboji, který započal pražskou defenestrací v květnu 1618 a vyústil v osudovou bitvu na Bílé hoře 8. listopadu 1620, byly rozsáhlé konfiskace majetku, v exemplárních případech byla „ztráta statků“ umocněna „ztrátou hrdla“. Konfiskace postihla také bratry Václava a Albrechta Ferdinanda Gryspeky z Gryspachu, majitele kaceřovského panství (zámek a ves Kaceřov s poplužním dvorem a městečko Kralovice). Pobělohorské konfiskace na začátku vlády Ferdinanda II. byly masovým procesem, který se dotkl více než poloviny všech českých panství a statků a zásadně proměnil rozložení sil na hospodářské, a v důsledku toho i politické scéně. Na úkor nižší šlechty a měst se do popředí dostala vyšší šlechta (často cizozemského původu) loajální habsburské dynastii a instituce katolické církve, zejména kláštery. Konfiskace nově definovaly majetkové poměry v Čechách a ty zůstaly takto zachovány prakticky až do konce období vrchnostenské správy v polovině 19. století.

ZÁMEK KACEŘOV

- **PŘÍSTUPNOST:**
přístupný po dohodě
- **VÝŠE VSTUPNÉHO:**
neuveдено
- **KONTAKT PRO OBJEDNÁVKY A VÍCE INFORMACÍ:**
Kaceřov 1, 331 51 Kaznějov, tel.: +420 373 332 094

Na místě dnešního zámku stála již ve středověku gotická tvrz, vystavěná pravděpodobně ve druhé polovině 14. století. Při husitském obléhání nedalekého hradu Libštejna v roce 1430 byla kaceřovská tvrz pobořena a vypálena, poté opravena, ovšem po roce 1500 zůstávala opuštěná. V roce 1539 byl Kaceřov zapsán Floriánu Gryspekovi z Gryspachu. Ten v rozmezí let 1540–1543 zahájil výstavbu zámku ve stylu italské renesance, kterýze staršího neudržovaného objektu využil pouze velkou čtyřhrannou věž, dosud částečně dochovanou ve hmotě severního křídla. Ve stavbě, zčásti dokončené v roce 1558, se pokračovalo ještě v letech 1559–1562 a podíleli se na ní umělci dvorského okruhu kolem stavitele Paola della Stelly. Další práce, odlišné od vysoce kvalitního řešení přízemí, lze snad přisoudit dalšímu dvorskému umělci, staviteli Bonifáci Wohlmutovi. Florián Gryspek z Gryspachu učinil z Kaceřova centrum rozsáhlého rodového panství.

Po bitvě na Bílé hoře bylo kaceřovské panství Gryspekům zkonfiskováno a dostalo se do majetku cisterciáckého kláštera v Plasích. V době držení zámku plaskými opaty zde nedošlo k žádným významnějším stavebním úpravám. Díky tomu se stavba dochovala ve velmi autentické renesanční podobě. Ani po zrušení kláštera v roce 1785 a převzetí jeho panství státem a od roku 1826 pak rodem Metternichů, zde nedošlo k výraznějším přestavbám. Zásahem do tradiční siluety zámku bylo ve druhé polovině 19. století snesení původně gotické věže do dnešní úrovně druhého patra. Utilitární využití objektu za Metternichů, kdy zde byla zřízena sýpka, se podepsalo na jeho stavebně-technickém stavu. Tvrdou ranou v tomto směru byl požár v roce 1912, po němž byl zámek jen provizorně opraven, opuštěn a zůstal tak až do nedávné doby.

Mimořádnou hodnotu renesančního stavebního celku, který má podobu čtyřkřídlé jedno a dvoupatrové budovy s vnitřním arkádovým nádvořím a dvojicí nárožních rizalitů na hlavním východním průčelí, umocňují na vnějších fasádách torzovitě dochované zbytky rustikální sgrafitové výzdoby a starší fragmenty figurálního sgrafita. Z původního interiérového vybavení zůstalo zachováno několik vlašských krbů (datovány 1542 a 1552). Unikátní jsou také pozůstatky původního opevnění zámku, využívající vedle vyzděného vodního příkopu a hradební zdi také čtyři nárožní bastiony, které se jinak na fortifikačních stavbách v našem prostředí objevují až v první polovině 17. století.

Pověst - Kaceřovská hostina

Tragická pověst se vztahuje ke konfiskaci gryspekovského majetku po bitvě na Bílé hoře. Zámek Kaceřov se stal v té době útočištěm, kde se sešli všichni členové rozvřetené rodiny Gryspéků z Gryspachu, aby se společně poradili o dalším postupu a zároveň se vzájemně utěšovali v nejistých časech. Z Prahy sem pronikaly zlé zvěsti, že panovník bude trestat zrádce zabráním majetku, možná i smrtí. Padaly různé návrhy řešení svízelné situace, mezi nimi i ten „vše prolít hrdlem“, jak hlaholil notně podroušený Blažej Gryspek. Když jeho opilost dosáhla toho stupně, že navrhoval zámek raději vypálit, než odevzdat konfiskační komisi, musel jej starý Šebestián Gryspek umravnit. Na návrh jedné z přítomných žen se Gryspekové rozhodli uspořádat poslední hostinu a při ní sníst a vypít všechny zásoby, co na zámku ještě zbývaly. Všichni se tedy ustrojili do nejlepších šatů, dámy se ozdobily nejdražšími šperky, nachystána byla bohatá hodovní tabule. Jen jeden z Gryspéků chyběl. Byl to ten, který měl za úkol vyprosit v Praze na místodržitelství milost. K němu se také upínaly poslední tajné naděje stolovníků. Když v nočních hodinách dorazil na zámek, nesedl ani z koně a vyjel po schodišti do sálu, kde již nějaký čas probíhala poslední hostina. Dlouhou a zběsilou jízdou splašený kůň jej ale v půli cesty shodil a podupal. Seběhnuvší se účastníci večere našli již jen jeho mrtvé tělo. V tu chvíli dorazil do zámku další jezdec, císařský posel s rozsudkem konfiskační komise: „Protože jste vzbouřené evangelické stavy brannou rukou podporovali, byli jste uznáni komisí za zpronevěřilé a hodné trestu. Jste odsouzeni ke ztrátě všeho jmění, bere se vám zámek Kaceřov, město Kralovice a vše se postupuje za věrné služby klášteru plaskému.“ Tři týdny dostali Gryspekové na opuštění svého panství. Vrátili se do hodovní síně, přinesli další víno, velký stříbrný pohár, z něž společně pivali, a nejstarší z mužů do něj před zraky ostatních a s jejich tichým souhlasem nasypal jed. „Smrt, bratři a sestry, je jistě strašná věc, ale život v hanbě je odporný,“ pravil, zhluboka si přihnul a podal pohár bratrovi. Pohár otráveného vína putoval kolem stolu, a když se napili všichni včetně matek s dětmi, navzájem se objali, políbili a rozloučili. Do hodiny leželi mrtví. Když je takto našli zámeční služebníci, nechali je pohřbit v rodinné hrobce v Kralovicích. Od té doby mnozí návštěvníci Kaceřova vypověděli, že za měsíčných nocí viděli ducha starého Floriána Gryspeka procházet chodbami a svolávat své syny a další přízraky spojené s touto dávnou tragédií.

KRALOVICE

Kralovice byly původně vsí, založenou na pozemcích náležejících přemyslovskému panovníkovi Vladislavu II. Jak název lokality napovídá, k jejímu založení došlo pravděpodobně po roce 1158, kdy Vladislav získal královský titul. V roce 1183 daroval kníže Bedřich vesnici cisterciáckému klášteru v Plasích. Poloha na křižovatce významných obchodních cest mezi Prahou a Chebem a mezi Plzní a Žatcem přispěla k rozvoji sídla, které se brzy stalo trhovou vsí a roku 1289 získalo status poddanského městečka (poprvé se takto výslovně uvádí v roce 1307). V roce 1400 Kralovice získaly celou řadou privilegií (právo várečné a volného šenku vína a piva, právo užívat dvě pečeti atd.). V roce 1420 zastavil Zikmund Lucemburský Kralovice bratřím z Kolovrat a za jejich držení došlo k rozdělení městečka na dvě poloviny, z nichž jedna náležela k panství Krašov, druhá pak k panství Libštejn. Krašovskou polovinu získal v roce 1480 nazpět klášter v Plasích, zatímco druhá polovina se později (v roce 1539) dostala spolu s Kaceřovem do držení Floriána Gryspeka z Gryspachu. Jemu pak plaský opat v roce 1543 zastavil i svou polovinu, čímž se v držení rodu Gryspéků ocitlo celé městečko. Nový majitel vymohl v roce 1547 na císaři Ferdinandu I. povýšení Kralovic na město. Kralovičtí tehdy vylepšili svůj erb a získali některá nová privilegia včetně práva na ohrazení města, k jehož naplnění došlo vybudováním valu po celém obvodu vnitřního města. Florián Gryspek zde nechal vystavět menší zámek. Ten vyhořel při velkém požáru města v roce 1845, později byl zbořen a na jeho místě dnes stojí obchodní středisko z roku 1983. Kromě toho Gryspek inicioval radikální přestavbu gotického kostela sv. Petra a Pavla. V roce 1623 se Kralovice jako pobělohorský konfiskát vrátily zpět k panství Plasy, jehož součástí zůstaly až do zrušení patrimoniální správy.

KOSTEL SV. PETRA A PAVLA V KRALOVICÍCH

- **PŘÍSTUPNOST:**
přístupný po dohodě
- **VÝŠE VSTUPNÉHO:**
neuveдено

Kostel sv. Petra a Pavla se nachází na vyvýšeném místě nad potokem na jihozápadním okraji městského jádra. Původně se jednalo o románský kostel, který stál už nejpozději ve druhé polovině 12. století. Po roce 1250 byla na místě starší svatyně postavena o něco menší raně gotická stavba opevněného kostela. Tento typ staveb, tedy kostely v dominantních polohách s útočištným charakterem, je obvyklý v lokalitách tranzitního charakteru. Právě takovou lokalitou byly Kralovice, nacházející se na křižovatce významných obchodních cest. Z gotické stavební fáze se dochovalo zdivo polygonálního presbytáře, spodní partie věže, severní a jižní úsek zdi lodi s opěrnými pilíři a fragment hrotitého portálu s profilovaným ostěním na jižní straně lodi. Radikální renesanční přestavba kostela byla provedena z podnětu majitele panství Floriána Gryspeka

z Gryspachu v letech 1575–1581, kdy na místě gotické svatyně vyrostla zčásti nová cihlová jednolodní stavba s tribunou, bohatě profilovaným vysokým západním štítem s portálem, velkými hrotitými okny, slepými arkádami v dolní partii a s věží na severní straně. Autorem návrhu přestavby byl zřejmě architekt Bonifác Wohlmut. Barokní hlavní oltář z druhé poloviny 17. století obsahuje prosklenou skříň ukrývající pozdně gotické sousoší Zvěstování Panny Marie z počátku 16. století. To sem bylo přeneseno z Mariánské Týnice po zrušení tamního probošství v roce 1785. Vzácný renesanční malovaný epitaf Floriána Gryspeka, dokončený v roce 1593, kryje rodovou hrobku Gryspeků v jižní boční kapli. Varhany se soškami andělů a vyřezávanými postranicemi nechal v roce 1671 vyrobít opat Benedikt Engelken pro čerstvě opravený klášterní kostel v Plasích, odkud byly ještě před koncem 17. století na přání opata Ondřeje Trojera převezeny právě do Kralovic a v upravené podobě instalovány ve zdejším kostele. Fasádu kostela zdobí renesanční sgrafita.

MUZEUM A GALERIE SEVERNÍHO PLZEŇSKA V MARIÁNSKÉ TÝNICI

▪ PŘÍSTUPNOST:

přístupné

▪ OTEVÍRACÍ DOBA:

duben

úterý – neděle 9:00 – 17:00

květen – září

úterý – neděle 9:00 – 18:00

říjen

úterý – neděle 9:00 – 17:00

listopad – březen

pondělí – pátek 9:00 – 15:00

▪ VÝŠE VSTUPNÉHO:

40 Kč plné, 20 Kč snížené

▪ ČASOVÁ NÁROČNOST:

80 min.

▪ KONTAKT PRO OBJEDNÁVKY A VÍCE INFORMACÍ:

Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, příspěvková organizace, Mariánská Týnice 1, 331 41 Kralovice, tel.: 373 396 410, 373 397 993, e-mail: info@marianskatynice.cz

Mariánský Týnec, též Mariánská Týnice, se nachází asi 1,5 km západně od Kralovic. Osadu, zřejmě i s hrazeným dvorcem, získal plaský klášter z odkazu místního šlechtice Romana z Týnce, potvrzeného Přemyslem Otakarem I. v roce 1230. Na místě krátce poté vznikl klášterní dvůr (tzv. grangie) a při něm kaple zasvěcená Panně Marii. Během husitských válek bylo zboží zastaveno šlechtickým majitelům, patronátní právo ke kapli však zůstalo plaským cisterciákům, kteří jej udrželi i přes nároky Gryspeků z Gryspachu v 16. století. Samotnou osadu a její pozemky získal plaský klášter nazpět v roce 1613. Místo dnes sehrává roli významného regionálního kulturního centra. Muzeum a galerie severního Plzeňska zde má své sídlo a provozuje několik stálých historicky a národopisně zaměřených expozic, připravuje příležitostné výstavy a organizuje pestrou škálu kulturních a výchovně-vzdělávacích akcí.

Konkrétně mezi stálé expozice muzea patří:

Historie Mariánské Týnice a Mariánský kult

(nejnovější archeologické nálezy, Santiniho stavba barokního objektu, osudy po zrušení kláštera a obnova a rekonstrukce; Mariánské poutní místo, sochy, obrazy)

Historický vývoj severního Plzeňska

(pravěké dějiny – archeologické nálezy, gotické umění, bývalá oratoř s liturgickými předměty, cechovní památky, kultura 19. století)

Národopisná expozice

(stará škola, lidové zvyky, včelařství, kaple s lidovým uměním, interiér venkovského domu – komora a jizba, stodola a zemědělské nářadí)

Slévárna litiny a výrobky plaské železářny z 19. století a venkovská kovárna

Život ve městě

(obchod a řemeslnické dílny, domácnost, dobová hospoda)

Kostel Zvěstování Panny Marie

(rekonstruovaná památka vrcholného baroka, obnovená kopule a interiér s freskovou výzdobou)

Patnáct let obnovy Mariánské Týnice

(součást vstupní expozice)

Muzeum nabízí během školního roku tyto přednášky pro školy: Pravěk – vznik a vývoj člověka, Život ve středověku na severním Plzeňsku, Lidové zvyky – Velikonoce I, Lidové zvyky – Velikonoce II, Lidové zvyky – Vánoce I, Lidové zvyky – Vánoce II, Drobné památky jako součást krajiny i života, První světová válka v kronikách a válečných vzpomínkách na severním Plzeňsku, Regionální historici a spisovatelé.

Dále muzeum nabízí pro školy programy, jejichž součástí je komentovaná prohlídka části stálé expozice a tvůrčí dílna, která navazuje na prohlídku. Témata jednotlivých programů jsou: Archeologická dílna, Proměny bydlení od pravěku do 20. století, Mini – Muzeum, Mini – Galerie, Mladým architektem a moje první Mini-stavba, Světci a jejich příběhy, Pohled do muzejní knihovny, Život na venkově v 19. století.

HOSPODÁŘSKÝ DVŮR SECHUTICE

- **PŘÍSTUPNOST:**
nepřístupný

Po roce 1183 vznikla na místě současného dvora cisterciácká grangie. Za husitských válek byla zničena. Od roku 1542 patřil dvůr k majetku Floriána Gryspeka z Grysparu, který jej nechal znovu vystavět i s renesančním sídlem. To zůstalo částečně zachováno v objektu dnešní sýpky. V roce 1623 byl Gryspekům zkonfiskován veškerý majetek a Sechutice se vrátily do majetku plaského kláštera. V roce 1699 začal Matěj Kondel stavět nový barokní dvůr s ovčínem a sýpkou. Uprostřed dvora byla vodní nádrž se studnou s dosud zachovaným barokním roubením. Před hlavním průčelím mezi cestami se rozprostírala ovocná zahrada a symetricky umístěné vodní nádrže. V areálu dvora stojí pamětní kamenný kříž. V majetku kláštera byl dvůr až do jeho zrušení roku 1785, kdy přešel pod Správu náboženského fondu.

LITERATURA

BUKAČOVÁ, Irena. Kostel sv. Petra a Pavla v Kralovicích, Kralovice 2010.

FÁK, Jiří (red.). Gryspekové a předbělohorská šlechta. Kralovice a poddanská města. Sborník ze semináře konaného v Mariánské Týnici ve dnech 21.–23. května 1997, Mariánská Týnice 1998.

GRIESENBECK VON GRIESENBACH, Roma. Florián Griespek z Griesparu na Kaceřově. Ve službách Koruny české, Plzeň 2013.

KOLÁŘ, Petr. Nejvýznamnější donátor a mecenáš renesanční a humanistické kultury na Plzeňsku. 500 let od narození Floriána Gryspeka z Grysparu, Mínulostí západočeského kraje 44, 2009, s. 35–72.

ROŽMBERSKÝ, Petr – NOVOBILSKÝ, Milan. Gotická tvrz a zámecká pevnost Kaceřov, Plzeň 2007 (= Zapomenuté hrady, tvrze a místa 36).